

Sámi allaskuvla

Sámi University College

Forsknings-og studieadministrasjon

Hánnoluohkká 45

9520 KAUTOKEINO

Deres dato: 24.08.2012

Deres ref: 09/4721

Vår dato: 29.11.2012

Vår ref: 2012/428

Ville Söderbaum

+47 78448476

ville.soderbaum@samiskhs.no

Det kongelige kunnskapsdepartement
Universitets- og høyskoleavdelingen
Ved Inger Wætnes

Samisk høgskoles høringsuttalelse till Kunnskapsdepartementet om Butenschøn-rapporten

Kunnskapsdepartementet har 2010 satt igång arbetet med en rapport om samisk forskning och högre utbildning. Rapporten sändes till Kunnskapsdepartementet 20.6.2012. Samisk høgskole har genomfört høringsprocessen på ett öppet sätt och involverat alla fagavdelningar. Høgskolans styrelse har gett rektor fullmakt att utforma uttalandet. Høgskolan betonar i uttalandet rapportens goda sidor och förslag, identifierar brister och kommer med förslag på oppfølging. Kommentarerne følger rapportens kapitler, i enlighet med Kunnskapsdepartementets instruks. I det inledande sammandraget ser man vilka saker som är allra viktigast för Samisk høgskole.

Sammandrag av Samisk høgskoles uttalelse

- Samisk høgskole støder rapportens förslag att för Samisk høgskole göra ett undantag från NOKUT:s kvantitative krav, för att på så sätt oppnå akkreditering som vetenskaplig høgskola i det norske systemet. Samisk høgskole ämnar följa upp detta förslag och be om ett diskussionsmöte med departementet så snart som möjligt, och föreslår att departementet då också diskuterar med Samisk høgskole beträffande statusen som ett samiskt-/urfolksuniversitet.
- Utvalget har argumenterat för att kommunikationsspråket på ett urfolksuniversitet vore engelska, och att detta kunde utmana det samiska språkets plats på høgskolan (*Langs lange spor*, LLS, s 30). Samisk høgskole understryker att samiska studier och samiskspråklige studier måste vara universitetets kärna, om man ska oppnå urfolksuniversitetsstatus. Urfolkens (samernas) egne premisser måste vara grunden för byggandet av ett urfolksuniversitet. Denna rättighet har stöd i internationella konventioner.
- Samisk høgskole ber departementet utforma en oppføljningsplan till rapportens förslag. Särskilt utvalgets förslag i förhållande till rekruttering både till studier och till samiska forsknings- och undervisningsmiljøer (LLS s 122) bör resultera i tiltak så snart som möjligt, eftersom det sker ett generationsbyte i den samiska akademiska världen och möjligheter att stärka den samiska högre utbildningen och forskningen kan bli mer begränsade.
- Utvalget pekar på internationella konventioner, som gäller för den samiska högre utbildningens och forskningens möjligheter, så som för Samisk høgskole. Samisk høgskole saknar i rapporten ytterligere

kopplinger till urfolksperspektiv och samarbeten internationellt, vilka är alltför sällan och kortfattat beskrivna.

- Rapporten identifierar brister i den samiska forskningen, nämligen att det knappt alls finns kurser på doktorgradsnivå som är på samiska (LLS s 97). Ett steg för att fylla denna brist är ett PhD-program på samiska, i faget samiskt språk och samisk litteratur, som Samisk høgskole har utvecklat och planerar att skicka till NOKUT för godkännande under 2013.
- Systematisk forskning om samisk uppfostran och samisk undervisning, och traditionell kunskap, borde få större uppmärksamhet både i rapporten och på departementsnivå. Samisk høgskoles samiska lärarutbildning godkändes i de nordiska länderna på ministernivå år 2001. Detta samarbete skulle kunna användas i internationella sammanhang, till exempel i Nordiskt råd, som för en tid sedan har bjudit de nordiska länderna till en diskussion om lärarutbildningarna.
- Samisk høgskole betonar att det är ett stort behov av systematisk forskning om samisk uppfostran och undervisning. Det är behov för att undersöka hela undervisningsväsendet från förskola, grundskola, vidaregående skola upp till högre utbildning. Samiskt lärarprogram och forskning om denna och för denna måste styrkas med nödvändiga resurser och organisering.
- Vi följer utvalgets märknader om att det är svårt att samordna samisk forskning och högre utbildning vid olika institutioner. Vi ser att det samordningsråd som Butenschønutvalget föreslår etablerat (LSS s 125: "Samordningsrådet for høyere utdanningsinstitusjoner med ansvar for samisk forskning og høyere utdanning") skulle kunna vara värdefullt, om det skulle bli en riktig samordnare och inte bara en ny administrativ nivå. Ett sådant utvalg bör vara nordiskt, och enligt Samisk høgskole bör ett sådant råds ledelse förläggas till Samisk høgskole.
- Samisk høgskole stöder rapportens förslag att Sametinget sätter igång med en forskningsmelding.
- Samisk høgskole är vad gäller personalmängd och funktion den största kunskapsinstitutionen med allsamiskt perspektiv, i Norge liksom i Norden. Högskolans allsamiska funktion och att vi använder det samiska språket i alla domäner är högskolans särart, som norska myndigheter kan rapportera internationellt med särskilt positiva resultat och förstärka vidare.
- Beträffande förslag om det samiska språket, se kapitel 6 nedan.

"1 Konklusjon, anbefalinger og forslag til tiltak" (s 11-20)

Till detta kapitel finns ingen egen kommentar.

"2 Mandat, sentrale spørsmål og utvalgets arbeid" (s 21-33)

Enligt mandatet skulle Samisk høgskoles utveckling som vetenskaplig högskola och urfolksuniversitet värderas. Utvalget har argumenterat för att det är många sidor urfolksuniversitetstanken som fortfarande måste utredas, och därför väljer utvalget att inte fördjupa sig mer i universitetssaken. Engelska språket nämns som en utmaning för Samisk høgskoles utveckling till urfolksuniversitet: "Et internasjonalt rekrutteringsgrunnlag til utdanning og spesielt til forskning vil kunne utfordre Samisk høgskoles oppgave som et ankerfeste for samisk språkutvikling" (LLS s. 30). Samisk høgskole ser inte grund för att ställa engelska och samiska mot varandra på detta sätt. Samisk høgskole är en central och viktig institution både för dess funktion för det samiska språket och för den internationella urfolksvärlden. Samisk høgskole har i sin strategiplan över tid betonat att denna profil är grundläggande för högskolan, och den kommer förbli så i framtiden. Vidare kommentarer i den här saken finns i kapitel 8.

"3 Närmere om internasjonale forpliktelser" (s 34-49)

I Norges grunnlov står det: "Det paaligger Statens Myndigheter at lægge Forholdene til Rette for at den samiske Folkegruppe kan sikre og udvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv." Dagens kvantitative krav på antal studenter ska vara rimliga för det samiska folket, nämligen på så sätt att de kvantitative målsättningarna mäts i en samisk kontext och inte i förhållande till hela Norge, vilket följer principerna i den internationella lagordningen om icke-diskriminering.

Butenschøn-utvalget stöder Samisk høgskoles möjliga utveckling som vetenskaplig høgskola. NOKUT stramade in ackrediteringskraven 2010. Kunnskapsdepartementet uttalade då att de nya kvantitative kraven kan bli en utmaning för det samiskspråkliga kunskapsbyggandet eftersom rekryteringspotentialen till doktorgradsstudier i samisk forskning är väldigt begränsad, och för att Samisk høgskole då möjligen inte kan nå kraven på den nationella nivån ("detta krav kan ge särskilda utmaningar till Samisk høgskola då dess verksamhet är avhängig av att det kan rekryteras personal och doktorgradskandidater med samisk språkkompetanse", LLS s 43).

Departementet signalerade då att det är möjligt att göra speciella tillpassningar för att säkerställa god utveckling för høgskolan.

Gentemot NOKUT:s kvantitative krav frågar Butenschøn-utvalget vidare: "Kan det då anses att ett avvik från föreskriftens kvantitative krav är legitimt i förhållande till resonabla och objektiva kriterier?" (LLS s 47). I det positiva svaret visar man till Stjernø-utvalgets bedömning i utredningen NOU 2008:3, där det kommer fram att de kvantitative kraven "bygger [...] på en uppfattning om vad som varit lämpligt för majoritetsbefolkningen i stort för att avgränsa möjligheten att ge doktorgradsutbildningar vid för många orter" (LLS s 47). Butenschøn-utvalget bedömer det därmed som rimligt att avvika från de kvantitative kraven som NOKUT har satt upp för norska vetenskapliga høgskolor (LLS s 48).

Kvantitativ ökning kan medföra kvalitativ ökning, men kvalitet kan också finnas även där kvantiteten är relativt liten. När man tolkar siffror kan man också hålla fram att vid Samisk høgskole finns den största samiskspråkliga akademiska fagmiljön till exempel i faget samiska språk. Samisk høgskole stöder utvalgets förslag att göra ett avvik från NOKUT:s kvantitative krav. Mer om detta i kapitel 8 nedan.

"4 Beskrivelse av samisk forskning og høyere utdanning" (s 50-80)

Forskning producerar ny kunskap. Forskning som utförs på samiska innebär att samiska termer används i nya sammanhang och att nya termer uppfins och införs både i forskningsvärlden i det dagliga språkanvändandet. Detta berikar både Sápmi och storsamfundet. Forskning som utförs på samiska synliggör en annan epistemologi än forskning som utförs på ett annat språk. Detta gäller humaniorafag, samhällsfag, och även naturvetenskapliga fag. Det är därför viktigt att forskningsprocessen – från empiriuppsamling till presentation av slutresultat – sker på samiska.

Begreppet "samisk forskning" har i rapporten en tämligen bred betydelse (LLS s 27). Detta är pragmatiskt och bra. Samtidigt är det viktigt att minnas att samiska studier och samisk forskning som genomförs på samiska kvalitativt kan avvika från samiska studier och samisk forskning som genomförs på norska eller på annat språk, och att de samiska språkens användning i den samiska forskningen och undervisningen fyller en särskilt viktig funktion i det samiska samhället.

Samisk høgskole betonar att samisk lärarutbildning, vars undervisning är på samiska i alla fag, är annorlunda än samisk lärarutbildning, vars undervisning är på norska i de flesta fag och på samiska i något fag. NOU-utredningen

Samisk lærerutdanning betonar detta: "[E]tt av de aller viktigste tiltakene i en storstilt nasjonal innsats for å berge og revitalisere samisk språk og kulturtradisjon [...] forutsetter en lærerutdanning der det samiske språket er en viktig del av selve utdanningen. Utvalget ser det slik at samisk lærerutdanning – så langt det overhodet er mulig – må foregå på samisk" (NOU 2000:3, s 10).

Användningen av det samiska språket garanterar inte att fagets innehåll automatiskt blir samiskt. Samiskt innehåll måste medvetet byggas in i undervisningen under planeringen och detta sker bland annat genom forskning (*forskningsbasert undervisning*). Samisk høgskole har utvecklat en undervisnings- och forskningsmodell där det samiska språket och det samiska innehållet är i centrum. Vi ser ett behov också i lule- och sydsamiska områden av att lärarutbildningsfagen utvecklas enligt Samisk høgskoles modell, och vi menar att det bör ordnas med nödvändiga resurser till detta.

Lärarutbildningen, både förskollärarutbildningen och grundskollärarutbildningen, är viktiga verktyg för att skydda, stärka och utveckla de samiska språkens värde och användning. Detta gäller också andra fagstudier såsom exempelvis duodjistudier och tolkstudier. Duodji kan man på Samisk høgskole ta bland annat som ett delstudium i lärarutbildningen. Högskolan har en professor i duodji och duodjiforskning. Duodji och andra realfag – så som bland annat matematik på samiska, rendrift – skulle ha kunnat beskrivas i denna rapport. Realfagen är viktiga texter i den samiska lärarutbildningen. I dessa fag finns det stora forskningsbehov.

Samisk høgskole saknar i rapporten även information om Sámi lohanguovddáš (*Nasjonalt senter for samisk i opplæringa*), som handleder bland annat för-, barn-, ungdoms- och vidaregående skolor i det norska opplæringssystemet för att förbättra den samiskspråkliga undervisningens kvalitet, innehåll och lyfta kompetensen i fagdidaktik. Centret utför handledning i nord-, lule- och sydsamiska områden, och borde därför få ökat stöd.

"5 Sentrale samiske forskningstemaer og videre behov for samisk forskning" (s 81-91)

Butenschøn-utvalget har delat in sin beskrivning av forskning i nio kapitel efter ämne och forskningsdisciplin. Utvalget betonar att all forskning ger grund även för god statistisk kunskap, om det samiska samhället hänseende samhällssituation, demografi och befolkningsutveckling. Samisk høgskole stöder en sådan bred förståelse av den samiska forskningen. Det är förstås inte bara befolkningsmängden som påverkar mångfalden av folkets livssituationer, utan snarare variationen av livsvillkår.

När utvalget i kapitel 5.2 undersöker på vilket sätt samiskhet, skolmöjligheter, arbetsmarknad och arbetsmöjligheter påverkar folks val av bostadsort, så måste man också nämna barns och ungas livsvillkår och välfärd. Förskole- och grundskoleutbudet påverkar också föräldrarnas bostadsort. Därför behövs forskning som undersöker barns och ungdomars uppväxtvillkor avseende utbildning och skola, med urbefolkningens rättigheter som utgångspunkt.

Enligt Samisk høgskole är det behov för att undersöka alla utbildningsnivåer från förskola, grundskola, vidaregående skola och upp i högre utbildning. Samiska lärarutbildningsprogrammet har stort behov av forskning. Samisk lärarutbildning stöder det samiska samhällsbygget och stärker kulturell mångfald i Norden. Under de senaste åren har fler och fler på samiska utbildade lärare kommit till de samiska kommunerna, men det finns fortsatt stort behov av faglärda lärare, vilket också rapporten betonar. Samisk høgskoles samiska lärarstudium är godkänd i Sverige och Finland via ett speciellt avtal på ministernivå 2001. Detta nordiska samarbete kunde uppmärksammas än tydligare av Norge i internationella sammanhang, som till exempel i Nordiska rådet.

Grundutbildningens kvalitet lägger grunden för hela samhällets utveckling. Goda fagstudier i samiska, god kunskap och förståelse för samiska saker från grundutbildningen är en förutsättning för att samisk forskning och högre utbildning ska lyckas i framtiden.

I kapitel 5.3 nämns det att det är behov för forskning på de samiska språken, muntliga traditioner och litteratur. Här kunde man även tillägga kunskapsbehov från barns och ungdomars samiska inlärning, samisk och samiskspråklig undervisningsforskning och flerspråkighetsforskning. Även om det i denna del nämns att samisk litteraturforskning ligger i fronten i en global urfolkskontext, så är det i verkligheten stora utmaningar att rekrytera samiskspråkliga master- och doktorgradsstudenter till detta fag. Det behövs stödordningar och särskilda forskningsstöd för de detta fag.

I kapitel 5.4 undersöks hälsa, hälsotjänst och livsvillkår, och Samisk høgskole støder utvalgets analys att i dessa fag behövs det djupare forskningskunskap, som påverkar undervisningen och hälsotjänsterna. Utbudet av samiskspråkliga tjänster på hälsoområdet är inte tillräckliga. På detta område behövs forskning, som tydligare fokuserar på behov och utvecklingsmöjligheter.

Kultur- och samhällshistoria (kap 5.5) är en tvärvetenskaplig disciplin, vad gäller i stort sett alla forskningsämnen. Utan grundläggande information, i förhållande till det samiska samhället förr och nu, kan vi inte föreställa oss vad man kan förvänta sig om framtiden. Utvalget menar att det behövs forskning som undersöker samernas materiella och kulturella överlevnad och livsvillkår i nordområdena och den traditionella kunskapens betydelse i samiska näringar. Enligt utvalget är det särskilt nödvändigt att undersöka vad etableringen av moderna samiska institutioner har betytt för det samiska samhället och vidare internationellt. Samisk høgskole støder denna analys.

Utvalget beskriver (i kapitel 5.6) hur viktigt det är att forska om politikens och myndigheters betydelse för det samiska samhället och dessutom hur detta påverkat andra politiska processer. I detta sammanhang kan man också lyfta fram språkforskningen och språkutvecklingen, i förhållande till politiska processer och urfolks- och minoritetsrättigheter.

I kapitel 5.7 kommer det fram att utvalget tycker det är viktigt att forska också om de samiska områdenas södra delar, sydsamernas livsvillkår, samhälle och kultur, eftersom det är lite utforskat. Orsaken till detta kan vara att norska forskare sen slutet på 1800-talet har trott att sydsamer nyligen bosatt sig i dessa områden och att de flesta historieforskningsprojekt haft som syfte att bevisa detta. Också många andra samiska områdens samiska kultur och liv har förblivit osynligt och undagömt. Samisk høgskole är enig med utvalget om att det behövs forskningsbaserad kunskap.

I kapitel 5.8 undersöks på vilket sätt nutida förändringar i den internationella geopolitiken och stärkta intressen att dra nytta av nordområdenas energi och resurser, påverkar nordområdenas folk. Det är viktigt att forska på resurs- och rättighetsfrågor och på vilket sätt dessa slår mot det samiska samhället och den samiska kulturens utveckling. Även om utvalget betonar att det är viktigt att dokumentera och genomföra komparativ forskning, så bör man än mer betona att det i alla dessa discipliner bör utföras forskning, som är internationell och involverar flera urfolk.

Det behövs mer forskning som klarlägger klimatförändringarnas påverkan på näringar, djur och människor (kap. 5.9). Dokumenterandet av och forskning på traditionell kunskap är viktigt för att bevara kulturen och en bestående utveckling. Här bör man betona på vilket sätt den samiskspråkliga forskningen är i centrum av denna disciplin, eftersom kulturell kunskap överförs i språket från en generation till nästa.

Utvalget har undersøkt rättigheternas påverkan och betydelse för samernas situation i olika discipliner (kap. 5.10). En forskningsdisciplin som borde tilläggas är forskning om samernas självbestämmande inom utbildning och skola.

Så som utvalget skriver i slutet av kapitlet (kap 5.12), så bör man inte prioritera bland dessa forskningsområden, men hellre se behovet av tvärvetenskapligt samarbete, i vilket särskilt humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning skulle vara kunskapsgrunden för utveckling av andra forskningsdiscipliner. Även det samiska perspektivet och urfolksperspektivet förutsätter tvärvetenskaplig och flerfaglig forskning. Samisk høgskole är enig med utvalget om att det till sådana forskningsprojekt behövs stöd från Norges forskningsråd och att detta blir tydligt synligt också i andra forskningsprogram, inte bara i det samiska forskningsprogrammet.

“6 Styrking av samiske språk” (s 92-102)

Butenschøn-utvalgets rapport ger en god grund för arbete på samiska och med de samiska språken i framtiden. Till rapportens 6. kapitel kommer ändå följande kommentarer:

De samiska språken har på grund av sin historia hamnat i relativt olika situationer. Detta måste man beakta i undervisningen på alla nivåer. Man bör också hålla klart för sig vad som är språkundervisning, vad som är språkanvändning och vad som är språkrøkt.

Forskarens plats i språkutvecklingsarbeten är speciellt viktig. Forskare blir ofta de första som ska förklara nya fenomen i samhället på det egna språket och framställa nya termer. Språkets användning i undervisningen är också grundläggande. Man kan inte förvänta sig att folk som har undervisats på norska eller engelska, ska kunna undervisa på samiska. De som har läst samiska på universiteten har fått lida av att undervisningen inte har varit på samiska. Grundskolans lärare måste undervisas på samiska. I den lärarundervisning som gavs i Alta var det inte möjligt att göra det. Det var en av orsakerna till att Samisk høgskole grundades som en egen institution.

Vi stöder utvalgets åsikt att forskning, undervisning och administration hör ihop. För det samiska administrationsspråkets utveckling är det inte tillräckligt att man har samiskspråkiga konsulenter. Det är viktigt att det finns samiskspråkiga miljöer, där språket används i alla domäner. Samisk høgskole har under flera decennier använt samiska som administrativt språk på alla nivåer och utvecklat en kunskap om samiska som administrativt språk. Denna kunskap används inom institutionen, men också som kommunikationsmedel med andra institutioner som har samiska som administrativt språk (Sametinget, de samiska språkcentrumen osv). I denna kunskap finns det potential för att utforma ett studieerbjudande, som har efterfrågats särskilt i samiska förvaltningsområden. Kunskapsdepartementet kan använda denna potential och genom insentiv stödja utvecklingen av studieutbud i samiska som ett administrativt verktyg. Samisk høgskole rapporteringskrav till finansierande myndigheter medför översättningsbehov och resursanvändning. Om det samiska språkets användning och utveckling som administrativt språk ska utvecklas, så bör man ekonomiskt stödja två- och flerspråkiga institutioner, såsom Samisk høgskole.

Forskningshandledning på samiska är en central sak. Samisk høgskole har handlett på samiska och doktorgradskurser har också hållits på samiska genom samarbete med universitetet i Oulu och Giellagas-institutet. Samiskspråkiga handledare saknas i många discipliner, vilket gör det vanskligt att skriva doktorgradsavhandlingar på samiska. Många av stipendiaterna vid Samisk høgskole tvingas att skriva på ett annat språk än samiska till följd av det universitet de hör till. Det behövs samiska doktorer i många discipliner som har kompetens att handleda master- och doktorgradsstudenter.

Utvalget beskriver terminologiarbetet relativt otydligt. Den samiska akademien har i många fag nått långt vidare förbi "den mest elementære nivå" som utvalget beskriver när de skriver: "å ta for seg de grunnleggende begrepene i de enkelte fagene og forsøke å finne deres tilsvarende på samisk eller foreslå nye termer på samisk". På Samisk høyskole undervises det på samiska och mycket forskning skrivs på samiska. Många lärare, administrativt ansatta, politiker och journalister kan förklara saker precis på samiska. Samiska språket har nått tämligen långt som vetenskapligt språk, och det har skrivits många tusen sidor i vetenskapliga forskningsartiklar av hög nivå och i många discipliner på samiska. Samiska som skriftspråk är ändå fortsatt under uppbyggnad. Detta betyder att för många är det inte så lätt att tänka på samiska när de skriver på samiska. Resultatet blir ofta texter, som har färgats av majoritetsspråkets syntax och uttryck.

Teknologi och maskinell översättning kan komma till hjälp i språkundervisningen, men inte mer än det. Dessa ska man inte beskriva som centrala delar av forskarnas undervisning, redigering av tidskrifter och arbetet med att utveckla fagspråket. Stavningsprogram markerar vanligtvis endast vilka ordformer som finns i språket och hur de skrivs. Översättningsprogram är vanligtvis bristfälliga vad gäller syntax och fraseologi, och maskinell översättning från norska till samiska ökar antalet skrifter, som inte är uppbyggda med samiskan som grund. Det som stärker samiskan och dess användning, är ordningar som stöder textproduktion direkt på samiska.

Utvalgets förslag, att den femåriga lärarutbildningen ska ha en samiskspråkig del för samiskspråkliga (kap. 6.3.1.), är inte acceptabelt. Hela undervisningen måste vara på samiska om lärarna ska kunna fungera så som grundskolans och videregående skolas rammeplaner kräver. Användningen av samiska är redan liten i många fag. Lärarstudenter måste utbildas på samiska om hur de ska undervisa sina elever på samiska.

Utvalget föreslår att etablera ett "mastergradsprogram i samisk som fremmedspråk" i Tromsø. Enligt Samisk høyskole är detta tämligen oklart. Om det är tal om att undervisa kandidater som ska få särskild kunskap om samiskundervisning som främmandespråk, så passar det förstås bra. Men om man ämnar skapa en sorts lightvariant av det samiska mastergradsprogrammet, så är det ett tveksamt syfte. På masterutbildningen ska det finnas en viss språkkunskapsnivå, enligt det kvalitetskrav som för övrigt finns gällande högre utbildning. Samisk høyskole menar att det bör vara en bredare diskussion i den samiska fagmiljön i Norge och Norden om samiska som främmandespråk. I denna diskussion är Samisk høyskole en central part, eftersom Samisk høyskole har god kompetens inom samiska som främmandespråk och som andraspråk.

Publiceringskanaler är centrala verktyg för att utveckla av samiskan. Tidskriften *Sámi dieđalaš áigečállaga* (Samisk vitenskapelig tidskrift) bör utvecklas och förstärkas med hjälp av resurser så att arbeten från flera fag skulle utges i den. Man måste minnas att artikelproduktion på samiska är ett resultat av institutionernas prioriteringar.

Samisk høyskole støder dessa tiltak som utvalget har föreslagit för att stärka de samiska språken:

- Att det etableras en faglig ordning som utvärderar NOKUT:s kvantitativa krav till samiska språkets doktorgradsprogram. Det är viktigt att Samisk høyskole omedelbart får rätt att etablera doktorgradsprogram och att de kvantitativa kraven i förhållande till antal studenter ska vara rimliga i förhållande till det samiska folket, nämligen på så sätt att de kvantitativa gränserna mäts och sätts i en samisk kontext, och inte i förhållande till hela Norge. Detta enligt internationella lagordningars princip om icke-diskriminering. I den nuvarande högskole- och universitetsloven står det att högskolor och universitet har en skyldighet att bry sig om och utveckla norska som fagspråk ("Universiteter og høyskoler har ansvar for vedlikehold og videreutvikling av norsk fagspråk", § 1-7). I lagen tycks det saknas något i förhållande till det samiska språket.

- Samisk høgskole etablerar samiskspråkig doktorgradsundervisning i de samiska språken. Samisk høgskole fortsätter med arbetet att bygga annan samiskspråkig undervisning i andra discipliner där högskolan redan har forskning som grund sen tidigare.
- Det arrangeras forskningsdagar på samiska med ett visst tidsintervall.
- Kunskapen och kompetensen som finns vid språk- och kulturcentrumen skulle komma till godo exempelvis genom språkkurser. Detta beror förstås först och främst på institutionernas egna prioriteringar. Man bör noga utvärdera till exempel språk- och kulturcentrumens möjligheter att i deras nuvarande ekonomiska situation fylla alla de språkskyddsfunktioner, som hör till deras arbetsfält.
- Till Samisk høgskoles 5-åriga språkprogram för vuxna människor som inte kan samiska, säkerställs långsiktig och bestående finansiering som utvärderas om tio år.
- Det skapas en stödordning för vidare studier och skapas ordningar så att fagarbetare och administrativt ansatta kan lära sig de samiska språken (tillräckligt praktisk undervisning i de samiska språken) både på nybörjar och fortsättningsnivå.
- Det etableras en bestående konferansserie för samiska som ett gemensamt arbete mellan universitet, högskolor och andra kunskapsinstitutioner enligt mallen för «Sámegiela ja sámi girjjálašvuoda symposia».
- *Sámi dieđalaš áigečála* (Samisk vitenskapelig tidskrift) försäkras om långsiktig och bestående finansiering som utvärderas om tio år.
- Det läggs till rätta för en mentorordning ämnad åt forskare som kan samiska, men behöver lyfta sin språkkunskap för vetenskaplig publicering. Skrivseminarium och mentorordningar kan inte fylla systematisk språkutbildning genom vilken antalet samiskspråkiga forskare ökar. Ansvaret måste ligga på institutionerna.
- Ordningen om att studielån avskrivs utvidgas så att den infattar också studenter som har genomfört 30 studiepoängs kurs i samiska.
- Samiskspråkiga studenters intagningskvoter till högre utbildning utvärderas.
- Samiskt språkkrøktprogram. Det samiska fagspråkets utvecklingsarbete, kommunikationsarbete och samordningsarbete får ökat stöd, liksom utvecklingsarbetet med vetenskapliga termer. Det etableras arbetsverktyg för registrering och presentation av termer. Det läggs en teoretisk grund där sydsamiska, lulesamiska och nordsamiska undersöks tillsammans. Ett sådant arbete görs tillsammans med fagmiljöer i Finland och Sverige och med sametingen så att den samiska helheten iakttas. Samisk høgskole har redan sökt pengar till sådant arbete och tar gärna ledelsen över detta. Samisk høgskole uppmanar departementet att påbörja en diskussion med finska och svenska utbildningsmyndigheter och ett samarbete om synergibyggande i samisk språkkrøkt och utvecklandet av detta.

”7 Rekruttering til samisk høgere utdanning og forskning” (s 103-110)

Så som utvalget själv förklarar, så är rekruttering en tämligen svår sak, när det inte finns fler än 50-100 som kan börja läsa samiska på högre nivå. I samhället finns det dock behov för dessa studenter också i andra fag än språkarbete och -forskning. I förhållande till rekruttering måste man vara realistisk när man bedömer siffror.

Utvalget har tagit i beaktande alla samiskspråkliga, men icke-samiskspråkliga – samer eller andra – tas inte i beaktande i den grad som vore möjlig. På sidan 106 berättas dock följande: “Når det gjelder språklige kvalifiseringstiltak, viser utvalget til gode erfaringer med språkbad i sørsamisk og med studietilbudet nordsamisk som fremmedspråk ved Universitetet i Tromsø.” Det är väldigt bra, om det finns goda språkbadserfarenheter, men dessvärre är det en lång väg till högre utbildning och forskning för de som har genomfört dessa studier.

Utvalget menar att antalet potentiella studenter är lågt och jämför detta med storsamfundet: “Til sammenlikning er det vel i Norge i dag anslagsvis mellom 25 og 30 000 studenter med studiekompetanse som kan søke seg inn på

hvilken som helst høyskole eller universitet" (LLS s 104). En sådan situation kan man hellre tolka som en resurs: I Norge, Finland och Sverige är det alltså årligen kanske över 100 000 studenter, av vilka till exempel en promille (hela 100 människor) möjligen kunde vara intresserade i de studier som berör samerna, om de skulle veta om sådana möjligheter. På universitetet i Oulu nämns det till exempel, att där vill alla slags människor studera, och man kan också studera samiska från början och senare arbeta med denna kunskap på många olika sätt.

Så som utvalget betonar på sidan 110, borde inte samiska forskningsinstitutioner minskas någonstans, eftersom våra vetenskaper behöver mångfald. Universiteten i Oslo, Uppsala och Helsinki kunde man betrakta som rekryteringskällor. Utvalget har kritiserat många saker i beskrivningen, men vi märker att beskrivningen knappast tar i betraktande exempelvis samerna i Oslo-området, deras språklig och kulturella intressen eller den forskningshistoriskt och -sociologiskt intressanta saken, att det på Norges största universitet, i Oslo, inte längre finns möjligheter att lära sig samiska på någon nivå (helt annorlunda än i Uppsala och Helsinki). Enligt Samisk høyskole kunde samarbeten både med institutioner i samiska områden och med de sydligaste universiteten komma till nytta för hela landets vetenskapliga värld och för studentrekryteringen.

Samisk høyskole betonar att rekryteringen till samiska studier (studenter) och samiska forskningsfunktioner och samisk undervisning bör prioriteras. Utvalgets rekryteringsförslag (LLS s 122) bör resultera i åtgärder så snart som möjligt. I den samiska akademien sker ett generationsskifte, och möjligheter att stärka den samiska högre utbildningen och forskningen kan bli mindre.

"8 Utviklingen av Samisk høyskole / Sámi allaskuvla mot en vitenskapelig høyskole" (s 111-117)

Samisk høyskole är den enda högre utbildnings- och forskningsinstitution som har samiska som arbets- och fagspråk. Detta betyder att Samisk høyskole är en viktig språk- och kulturförvaltare i Sápmi och i Norden. Samisk høyskole håller ständigt fokus på urfolksperspektivet i alla fag. Samiska språket och urfolksperspektivet är centrala egenskaper för Samisk høyskole. Institutionen – tillsammans med Nordisk Samisk Institutt som blev en del av högskolan 2005 – har skapats för det samiska språkets och den samiska kulturens skull, och alla Samisk høyskoles resurser går till samiska aktiviteter.

Det samiska samhället har sedan 1970-talet arbetat för att bygga en samisk akademi. Samisk høyskole har haft som målsättning att bli vetenskaplig högskola från grundandet 1989. Detta framkommer också i utredningar (Hoëm-utvalget, Nergård-utvalget). I samband med sammanslagningen med Nordisk samisk institutt argumenteras det i Nordiska ministerrådets och Samisk høyskoles strategiska dokument att detta är ett steg emot en vetenskaplig högskola. NOKUT:s ackrediteringsföreskrift år 2010 (*Forskrift om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning*) stoppade upp denna utveckling.

Samisk høyskole är positiv till att man i rapporten föreslår ett avvik från NOKUT:s kvantitativa krav för att uppnå ackreditering som vetenskaplig högskola i det norska systemet. Högskolan ämnar följa upp rapportens förslag om att diskutera kriterierna med departementet: "Utvalget anbefaler at disse kriteriene bestemmes i konsultasjon mellom departementet og Samisk høyskole." (LLS s 116.) Utvalget har i liten mån förklarat vad det skulle innebära om Samisk høyskole skulle bli en vetenskaplig högskola. Detta ("en vidare utbygging av skolens fagtilbud") förutsätter att Samisk høyskoles fag och resurser skulle öka, men i övriga delar av kapitel 8 sägs väldigt litet om hur man ser på fler fag på en vitenskapelig Samisk høyskole. Därför borde man redan nu påbörja plan- och utredningsarbetet tillsammans med fagdepartementet om vilka funktioner Samisk høyskole borde prioritera i framtiden och vilka möjligheter en vetenskaplig högskolestatus skulle ge.

Utvalget har inte bedömt Samisk høgskoles möjligheter att bli ett urfolksuniversitet. Enligt utvalget har den saken många sidor som inte ännu har utretts, så som användningen av samiska språket på institutionen och institutionens roll i förhållande till det samiska språkets utveckling, eftersom engelska då vore det dominanta språket (LLS s 30). Enligt Samisk høgskole är engelska självklart ett viktigt språk i en stor del av urfolksvärlden, men även spanska och ryska är centrala för många urfolk. Enligt Samisk høgskole är det en principiell förutsättning att det samiska språket förblir institutionens viktigaste undervisnings- och forskningspråk för institutionens utveckling som urfolksuniversitet.

Samisk høgskoles utveckling som samiskt-och-urfolksuniversitet har varit och är fortfarande högskolans vision. Grunden för att skapa ett sådant universitet är god kännedom om de samiska språken, samisk kultur och samers, och även andra urfolks, historia och erfarenheter. Samisk høgskole har god kompetens i nämnda fag och ämnen, en stor del av fagpersonalen är på doktornivå- och professorsnivå. Detta passar till universitetets kvalitativa krav. Diskussionerna om ett avvik från de kvantitativa kraven förutsätter att departementet kommunicerar med Samisk høgskole också om statusen för ett samiskt urfolksuniversitet. I denna sak vill Samisk høgskole att Sametinget inviteras.

”9 Rollefordeling, samarbeid og koordinering” (s 118-127)

Man har föreslagit ett samordningsråd (*”Samordningsrådet for høyere utdanningsinstitusjoner med ansvar for samisk forskning og høyere utdanning”*). Detta kunde vara positivt, om det skulle bli en verklig samordnare och inte bara en ny administrativ nivå. Vi måste komma ihåg att Samisk høgskole är den enda institutionen som har samisk forskning som *huvudfunktion* bland de institutioner som utvalget nämner. Alla andra institutioner har samisk forskning bara som en liten del av den totala verksamheten. Därför är det naturligt och nödvändigt att Samisk høgskole får en central plats i ett framtida forsknings- och undervisningssamordningsråd. För Samisk høgskole är det lika nödvändigt att samordna utbudet av kurser, forsknings- och projektarbeten med institutioner i Norden (så som exempelvis universiteten i Oulu, Rovaniemi och Umeå) som med de institutioner i Norge som utvalget nämner i 9. kapitlet. Samordning sker alltså inte bara genom att man på norsk sida skulle etablera ett samordningsråd.

Vi uppmärksammar på att för samisk forsknings samordning finns Norges forskningsråd, som till exempel har Program for samisk forskning, och ställer frågan om det nya rådets roll på detta område. Enligt rapportens förslag ska samordningsrådet synliggöra och förstärka samarbetspotentialen i det samiska kunskapsområdet (LLS s 125). Enligt Samisk høgskole är det många frågor om samordningsrådets funktioner och roller som måste utredas:

- Samordningsrådet ska inte bli ett extraorgan eller en extra nivå mellan finansiering och forskning och utbildning, eftersom det medför extra byråkrati.
- Samisk undervisning och forskning korsar riksgränser. Därför är det naturligt att det diskuteras om rådet åtminstone på nordisk nivå.
- Det är behov för att utreda vad som skulle vara organets mandat och makt, hur det skulle avvika från andra fungerande organ och råd, hur utvalget ska fungera och finansieras, och vilka mänskliga resurser som det kommer kräva från samiska institutioner.
- När de sakerna är utredda och finansieringen är säkerställd, så är det enligt Samisk høgskole naturligt att ledelsen för ett sådant råd bör placeras vid Samisk høgskole, som en klart samiskspråklig kunskapsinstitution.

Samisk høgskole håller fullständigt med om det som är sagt om tvärvetenskapligt och internationellt samarbete. Vi måste minnas hur få institutioner det finns som har samisk språkforskning som det viktigaste arbetet. I ett samiskt sammanhang är Samisk høgskoles forskningsmiljö stor, men i ett norskt och ett internationellt sammanhang är den liten. Denna miljö prioriterar det samiska språket. Det är nödvändigt att de samiskspråkiga fagliga prioriteringar inte försvinner som en mindre del i "tvärvetenskapliga" och "internationella" projekt, som nu för tiden av finansiärer ofta prioriteras framför "lokala" projekter. Butenschøn-utvalget skulle ha undersökt också dessa sidor. Samarbete ska styrka forskningen gentemot de grundbehov som finns i samhället och inte försvaga eller splittra arbeten som redan är igång. Dessa sidor måste man värdera realistiskt.

Samisk høgskole tycker att följande förslag är viktiga: "Nordisk samisk forskerskole" och "nordiske doktorgradkurs og forskerskoler" (LLS s 19). Begrundelsen för Samekonventionens 27. artikel är värdefull ("*fremme samarbeid mellom samiske og andre forskningsinstitusjoner i de enkelte land og over landegrensene*", s 35). Samisk høgskole ser också att det är nödvändigt att bättre utreda hur man realiserar förslagen, och saknar i rapporten mer förklaringar kring detta.

Vi stöder tanken att Sametinget ska få påverka forskningsprioriteringarna mer nu när det kan det. Man ska komma ihåg hur stora påverkningsmöjligheter regeringen har genom departementens bevilgningar till Forskningsrådet. Dessutom finansierar vissa departement själva enskilda forskningsfunktioner.

Samisk høgskole saknar urfolksperspektivet på några platser i rapporten, till exempel saknar vi information om de äldres (eng. *elders*) roll i den samiska högre utbildningen och forskningen. Samisk høgskole har sedan grundandet samarbetat med urfolksinstitutioner världen över. Högskolan har en lång tradition av att använda äldres kunskap och erfarenheter. I högre utbildningsinstitutioner över hela urfolksvärlden finns liknande funktioner.

I kapitel 4.3.3 berättas det tämligen detaljerat om det urfolksnätverk, som fanns i Norge 1997-2001, men på en internationell nivå har urfolken idag nått längre i arbetet att stärka urfolkssamhällena genom högre utbildning. Samiska perspektiv har tagits i beaktande i rapporten, men bland annat World Indigenous Nations Higher Education Consortium (WINHEC) borde ha fått större uppmärksamhet i denna rapport om samisk forskning och samiska studier. WINHEC övervakar kvaliteten på urfolkens undervisning och forskning.

WINHEC har tydliga och utmanande ackrediteringskrav (qualities och standards) för att urfolksinstitutioner ska bli medlemmar: WINHEC fokuserar på urfolks högre utbildning och på urfolksforskning, urfolks språkanvändning och utbildningarnas/forskningens urfolksinnehåll. Samisk høgskole är den enda urfolksinstitutionen i Europa som har fyllt kraven för WINHEC:s ackreditering, och blev ackrediterad år 2008.

Avslutning

Samisk høgskole håper at våre innspill er nyttige bidrag for departementet til videre arbeidet innen samisk utdanning og forskning. Vi håper på fortsatt god dialog med departementet og ønsker lykke til med videre arbeid.

Med hälsningar,

A handwritten signature in blue ink, reading "J. Porsanger". The signature is written in a cursive style with a large, stylized initial "J".

Jelena Porsanger
Rektor ved Samisk høgskole